

ACC. N:R M. 14983:1-21.

Landskap: Småland Upptecknare: Johan Gönquist, Hultsjö  
Härad: Västma Berättare: " " "  
Socken: Hultsjö Berättarens yrke: målaremästare  
Uppteckningsår: 1955 Född år 1883 i Hultsjö

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Kvarnar och kvarndrift. s. 1-21.

LuF 99

28/3-55

P.S Vore tacksam få litet uppteckningspapper "Olinierat"

Vidare vore jag tacksam om svar om Folklivsarkivet är intresserat  
av att få ta del av de Häradssyner som företogs mellan skruva  
och Lönåsa 1776. Ett benäget svar härå önskas  
Lönåsa Hultajö den 22 mars 1955

Joh. Sjöwulst.

*Joh. Sjöwulst*

*25/3-55*  
*besv.*  
*p.t*

Utskrift från folklivsarkivet, 1955. Utskrift från folklivsarkivet, 1955.

ÄMNE: KVARNAR OCH KVARNDRIFT.

L.U.F: 99

På min trakt fanns förr i tiden många gamla kvarnar av ganska olika typer, och jag skall så gott jag kan här nedan redogöra först för de allra äldsta typerna.

KVARNARNAS UTSEENDE OCH KONSTRUKTION. FÖRÄNDRINGAR.

De allra äldsta karnarna som jag har hört berättas om härleder sig i huvudsak från 1600 talet, och i min by där jag bor nämligen i Lönåsa Hultsjö fanns på den tiden inte mindre än fyra stycken sådana småkvarnar, dessa kvarnar kallades "Enfotakvarnar" vad som menades med detta namn kan jag ej upplysa om, men enligt min uppfattning så är det nog frågan om inte dessa kvarnar snarare skulle varit "Skvalta", ty de drevs ju genom s.k. underfall. Dessa fyra kvarnar lägo i en rad efter varandra i den lilla bäcken vilken kallades för "Penebäcken". Vidare fanns en kvarn i Rya som skulle vara litet större, och hade s.k. "Mäldalag" det vill säga att vid den kvarnen fick inte bara byn mala vid utan även de närmast liggande byarna kunde även få sin säd förmalen där också.

Luf 99  
1.

Vidre fanns i en sådan "Skvalta" i Hylte Hultsjö, Björnskog's  
säteri höll sig med egen "Svalta", likaså var fallet med Lilla  
Kråkhult. I Allgunnaryd fanns en något större kvarn vilken ägdes  
av hela både Stora och Lilla Allgunnaryds by, detta var under  
början av 1600 talet. Dessa s.k. större kvarnar förbättrades så  
småningom år efter år, medan de små "Skvaltona" övergavs och fick  
ruttna ner, men fragment efter dem finns ännu kvar både i Lönåsa  
Ekeby och Brunstorp. Rya kvarn byggdes om och moderniserades ef-  
ter den tidens bruk år 1896, och byggmästare som då byggde om  
den var från Bjällebo Vrigstag, men namnet har jag tyvärr inte  
kunnat få reda på. År 1911 den 22 april nedbrann emellertid Rya  
kvarn, men uppbyggdes omedelbart och byggmästare var då en gam-  
mal kvarnbyggare från Skepperstad som hette Petter Johansson  
jämte dennes son Edvin Pettersson. Den allra äldst kände ägaren  
av Rya kvarn skulle kallats "Gästabudspelle" omkring mitten av  
1700 talet, och skulle varit en riktig rumlare, varför det som  
det sades "Gick ut sig" för honom så att han blev tvungen att

3.

sälja kvarnen, och nästa egare blev då Riksdagsmannen Holm i Rya som i sin tur ägde och bedrev kvarnrörelsen tillsin död, varefter hans sterbhus vidtog, och drev den en längre tid, varefter en Anders Petter Johansson inköpte ~~den~~ kvarnen, och innehades till omkring 1885, då den försålles till sönerna Johannes och Johan Andersson som tillsammans drev rörelsen en längre tid, varefter Johannes salsin del till brodern Johan, efter dennes död övertog hans söner kvarnen, vilken de hade igång till 1950 då den nedlades. Allgunnaryds kvarn däremot har gång på gång förbättrats och försetts år efter år med moderniteter i samband med utvecklingen, från att från allra första början dragits av vattenhjul, senare turbiner, för att numera vara en modern valskvarn driven med elkraft. Har ej kunnat spåra dess verksamhet längre tillbaka i tiden än till <sup>början</sup> ~~1800~~ av 1800 talet, och att det då var så att de flesta av byborna var malkunniga så att de malde sina sädeslass själva, men det var heller inte ovanligt att om det var en särskilt skicklig bybo han kunde få mala åt flera av sina byamän.

4.

Den Förste kände personen som helt kom att arrendera Allgunnaryds kvarn var en man som kallades för "Jonte" något annat namn har jag ej kunnat få reda på, detta var omkring 1830, och efter honom kom en annan arrendator som hette Samuel Sörman. Omkring 1880 inköptes en del av byns andelar i kvarnen av en virkeshandlande som hette Sven Johansson "Spång" vilken samtidigt anlade ett efter den tiden modernt sågverk, samtidigt utarrenderade han själva kvarnen till en Karl Kronström. Efter Sven Johansson "Spång" död inköptes sågverket av Kronströms son Algot Kronström, som även övertog arrendet på kvarnen i början på 1900 talet, vilket innehades av honom till år 1925 då han försålde sågen, jämte sin andels samtidigt som byalaget sålde sina andelar till nuvarande ägaren Oscar Abrahamsson vilken numera förvandlat den till en modern valskvarn vilken tillsammans med turbinerna drives delvis med elkraft. Även på gränsen mellan Hovgården och Allgunnaryd fanns på slutet av 1700 talet en liten skvalta, fast någon såd förmaldes inte så mycket på den, utan den var i stället försedd med en s.k. "Nickesåg" som kom flitigt till användning innan

TV

5.

sågen i Allgunnaryd blev bygd. Och för att återgå till de äldsta kvarnarna, så att några namn såsom hjulkvarn, stolpkvarn, eller holländare, har jag inte hört talas om att det funnits på min trakt men däremot har jag hört talas om stockamölla, om nu detta namn kan hansammanhang med stubbamölla att göra, kan jag ej svara på. Inte heller har det funnits några vingkvarnar på min trakt, utan det har uteslutande varit vattenkvarnar med s.k. underfall det vill säga att en damm av jord och sten uppkastades runt fallet men någon direkt storlek av dammen kan jag ej uppgiva på grun av att dessa gamla dammar äro så gamla så att de delvis äro igenräsade åtminstone vad de fyra kvarnfallen från Lönåsa beträffar, vid Brunstorps fall var dammen efter vad som kan antagas av ruinerna omkring 15 a 20 meter bred och länden omkring 30 a 35 meter, när dammen var färdig byggdes en ränna av trä, och vattenhju-let sattes så högt att vattnet kom att arbeta på hjulskovlarna nerifrån, - de nymoderniserade kvarnarna i Rya och Allgunnaryd hade överfall det vill säga att vattnet från rännan arbetade på

V

6.

skövlarna på vattenhjulet uppfifrån varigenom vattnet skulle få bättre tryck på skövlarna i vattenhjulet.

Vid den Gamla kvarnen i Lilla kråkhult var fallet så oerhört högt så att vid trärännans slut var ytterligare en djup s.k. träsump eller behållare som vattnet strömmade ned i, men när "stämmet" öppnades likaväl <sup>r</sup>strömmade på vattenhjulets övre skovlar. Denna sump var omkring 3 meter djup, med överkanten å samma höjd som rännans <sup>r</sup>"Hoens" övekant, längden på "Sumpen" som den kallades var nog över 3 meter, och bredden omkring 2,5 meter, denna "sump" fick tjäns- göra som reserv när det var litet vatten, ty då kunde kvarnen få stanna tills sumpen blev fylld samt isamma höjd som rännans brädd-  
da, Huset till denna kvarn var av enkla brädväggar och "Kvarnbin- gen stod i hörnet närmast vattenhjulet, och drivkraften var på denna kvarn liksom de andra gamla "Enfotakvarnarna" direkt från vattenhjulet, det vill säga att från den så kallade "Hjulstocken" som från vattenhjulet var ganska lång så att den gick in en bit i själva kvarnhuset så att på den ändan av hjulstocken var ett koniskt drevhjul påsatt, vilket i sin tur påverkade ett likadant

VI



drev på upprätt stående stolpe vilken var järnbeslagen i övre ändan och försedd med entomkring 20 c,m, lång och cirka 5 c,m, bred järnbit, det sk, "seglet" på vilken den översta kvarnstenen låg, och i vilken var urhackat så att de båda ändarna på järnbiten blevo i samma höjd med själva jvarnstenens undersida. Drevhjulet på den upprättstående stolpen kallades för "lycktan" var så inrättat att den kunde höjas och sänkas allt efter som kvarnen skulle mala finare eller grovare mjöl. Till Kuggarna användes både <sup>Oxel</sup> ~~oxel~~ och Bok, till vattenhjulen användes uteslutande moget furuträ, och till skovlarna skulle vara s.k. tjärvedsfuru, tjäran ansågs kunna i viss mån motarbeta vattnets nötning på skovlarna. Några s.k. Vingkvarnar har aldrig förekommit på min trakt. Det första kvarnseglet är här ovan redan beskrivit, men hur tunga dessa segel skulle vara har jag inte hört något berättas om. Att använda järnaxlar kan inte hänföres till något bestämt år, utan det skedde så småningom, allt eftersom Skvaltorna kommo ur bruk, och de s.k. något större kvarnarna förbättrades, vilket skedde från mitten av 1800 talet och fort-

8.

satte så småningom till slutet av 1800 talet, då alla i gång varande kvarnar voro ersatta med järnaxlar, och att någon direkt person tog något initiativ till detta har jag ej hört något berättas om, utan det var kvarnägaren själv tillsammans med byggmästaren som införde axlar av järn.

Kross däremot förekom ganska tidigt, och den första krosskvarnen som jag har hört berättas om, var Sjunnen vid Vetlanda, där skulle krossats havregryn omkring 1870 talet. I Allgunnaryds kvarn var det den härövan nämnde Sven Johansson "Spång" som insatte kross i början av 1880 talet, vilken fortsatte med krossningen till omkring 1920. Likaså var det med den ovannämnda kvarnen i Rya kvarn men med den skillnaden att där krossades till att börja med endast korn, vilket först skulle ugnstorkas mycket hårt, varefter det krossades på själva kvarnen vilkens översten lättades så att endast kornen blevo flata, detta förekom omkring 1870 talet. Senare insattes särskild gryn-kross omkring sekelskiftet av dåvarande ägaren Anders Petter Johansson. I Allgunnaryd kvarn fanns redan

VIII

i mitten av 1800 talet kross, men redan under ovannämde Sven Johans-  
son Spangs tid insattes kross för både havre och korngryn, och vid  
den kvarnen höll man på med grynkrössningen till omkring 1920 då  
såväl torken som hela grynverket revs bort, på grund av att det i  
maknaden utkom billigare gryn, varför driften därmed upphörde.

De gamla skvalt eller som de kallades "Enfotakvarna" hade inga loft  
utan endast det rummet som själva kvarnen stod i, och merendels hade  
därförutom dörren endast en ganska liten fönsterglugg på ena sidan  
och själva kvarnhuset var endast ett brädsckjul, med en grop rektan-  
gelformad var utgrävd under själva kvarnen, nått och jämt stor nog  
för att mjölsäcken fick rum och mjölet från kvarnen hämtades upp,  
denna grop kallades för "Kuggagropen" därför att man från denna grop  
kunde komma åt dels vattenhjulsstocken, och dels för att kunna re-  
parera ~~drevet~~ som förenade hjulstocken med det drevhjulet som drev  
själva kvarnstenen. På min trakt har aldrig mig veterligt förekom-  
mit att några kvarnar dragits av hästar. När de gamla skvaltorna  
IX lades ner omkring mitten av 1800 talet, inrättades de större kvar-

narna i två våningar, den undre nästan under jorden övre loftet för själva kvarnarna samt spannmålen, medan den nedre var avsedd för de förmalda säckarna.

KVARNBYYGARE.

De allra äldsta kvarnarna "skvaltorna" byggde byborna vanligtvis själva, med anlitande av någon i socknen boende snickare som hjälp med vad som skulle kallas litet bättre snickeri.

När något senare de s.k. större kvarnarna skulle byggas om anlätades vana kvarnbyggare, och den ende riktige kvarnbyggaren som jag har gjort berättas om, var den förut beskrivne kvarnbyggaren från Bjällebo i Vrigstad, men var han hade lärt sitt yrke ifrån har jag däremot inte hört något berättas om, men det troligaste var att som allting förr i tiden gick i arv från far till son, så var väl hans far kvarnbyggare. Kvarnbyggarna liksom alla andra arbetare hade en viss dagspanning samt mat och husrum hos den som de åt, men om de hade några andra försörjningsarbeten har jag inte hört något berättas om, ej heller har jag hört något om hur

X

många arbetare som behövdes vid ett kvarnbygge har jag inte hört något berättas om, och inte heller har jag hört att några utländska arbetare byggt någon kvarn på min trakt. Att några bestämda mått förekommit har jag ej heller hört något om, utan de mått som användes var måttet på själva kvarnbingen, vilket avgjordes av de olika kvarnstenarnas storlek, och efter dessa mått byggdes så gott som alla kvarnarna, och det kan i detta sammanhang tilläggas att de minsta kvarnstenarna voro de s.k. skalarestenarna och dessa ställning stodo i motsats till de vanliga kvarnstenarna i lodrät, med underkanten som nötte av skalet på säden.

Ovan nämnde Riksdagsman Holm motionerade i riksdagen omkring 1830 om fri förtullning samt rätt att förmåla sin säd vid vilken kvarn man ville, ty som härövan nämnts hade varje kvarn sitt mälodalag, men efter att motionen gått igenom fick man förmåla sin säd utan att tillhöra varken något särskilt mälodalag eller kvarn, och den nyheten ansågs mycket värdefull av befolkningen.

XIÄGARE OCH ORGANISATION.

Ägarna av kvarnarna voro mycket sällan mjölnare utan kvarnarna

//

12.

bortarrenderades till vana mjölnare, men senare ägare voro vanli-  
gen riktiga mjölnare som själva tog hand om driften. Ovan nämde  
Karl Kronström Allgunnaryd var själv mjölnare men hade för det mäs-  
mjölnardrängar att mala, fast han själv kontrollerade si rörelse.  
På min trakt fanns endast ett större gods som hette Elgabäck i  
Hjärtlunda socken, denna gård hade egen kvarn på gäden och på den  
kvarnen fingo alla de underlydande mala sin säd, men att det skulle  
vara förenat med några villkor för dem har jag ej hört talas om u-  
tam det ingick naturligtvis in i deras anställningskontrakt.  
Att det kunde vara flera ägare till en kvarn har jag härövan redan  
beskrivit, ävensom de olika mälodalagen, samt även om att byalaget  
stodo för underhållningen gemensamt, likasom även nyttjanderätten  
var gemensam. Vad de gamla förut omtalade kvarnarna i Lönasa Hult-  
sjö beträffar blevo dessa efter skiftet omkring 1870 dessa kvarnar  
nedlagda och fick så småningom jämte alla "Skvaltor" vid den tiden  
fick stå och småningom ruttna ner. Samtidigt som de vid den tiden  
de s.k. större kvarnarna förbättrades. När man sedan började att

att använda sig mera allmänt av kvarnen i Rya, byggde Lönåsa by en särskild väg, vilken ännu i dag kallas för "Rya kvarnaväg" liksom så var förhållandet med gårdarna Skruva, Biskopsberg och Holma vilka slog sig ihop och byggde sig en egen väg till Rya kvarn.

BETALNING. TULL. MJÖLNARENS STÄLNING.

Betalningen erlades genom tull, det vill säga att mjölnaren hade rätt att tillgodogöra sig 2 kappar pr 32 kappars tunna omalen säd, havre såväl som råg, av korn fick han tulla var tionde kappe, vare sig det skulle bli mjöl eller gryn (Slitmjöl) som det kallades och tullmalning förekommer ännu fortfarande vid en del kvarnar, på min trakt, och att betala med tull förekom vid alla kvarnar av alla som läto mala vid vilken kvarn som helst, och även förekom någon gång att kontant betalning erlades, och priset var då 1/16 del av då gällande spannmålspriseri pengar pr tunna, numera betalas all förmalning kontant. Och mjölnaren använde tullen dels till försäljning av sin förtullade spannmål, dels till utfodring av först och främst till dem s.k. hushållsgrisarna samt om mjölna-

14.

naren hade endra kreatur till ex. en ko eller dyligt, en del mjölnare såsom i Allgunnaryds kvarn födde mjölnaren upp många avin om året av sin tullmæld, någon jord till kvarnen förekom inte på min trakt. Ej heller har jag hört talas om att några bagerier förekommit på min trakt. Att köpa färdigt bröd tog inte sin början förrän så sent som i början på 1930 talet, och att skicka sin säd till industrikvarnar började i början på 1900 talet, och det var då huvudsakligen vetet samt även den råg som skulle siktas till s.k. bättre mjöl. Något särskilt fiske i kvarndammarna förekom inte, utan rätten till fisket hade mjölnaren, och fisket var inte av någon betydande art. Mjölnaren ansågs förr i tiden för en mycket betydande man, och det berättas att vid ett kalas på ett ställe skulle mjölnaren sitta vid eget bord, och vara en av de som först blev uppassad. Vanligen ansågs mjölnaren ha god ekonomi varför han ofta blev invald i kommunala tjänster, till och med blev riksdagsman. För det mästa hade mjölnaren söner som började att lära sig mala, sådana lärlingar fick vanligen börja att bära in säckar-



na från böndernas lass, samt bära ut den förmalda säden och lasta den på vagnen till den som hämtade mjölet, vidare fick han tillsammans med de äldre mjölnardrängarna lära sig vinda upp kvarnen samt lära sig att hacka kvarnen m.m. mjölnardrängarnas arbete bestod i förutom skötseln av kvarnen huvudskligen malning, och deras sociala ställning var densamma som vilken dräng som helst, och deras bostad var vanligen kvarnkammaren.

#### MALNINGEN.

Vanligtvis ville mjölnaren ha säden torkad, detta för att inte kvarnen skulle "Dega", detta var ju vanligast på hösten, längre fram på vintern torkade säden av sig själv, och när säden skulle torkas skedde det på så sätt att den stora bakugnen eldades upp och säden sedan inlades i ugnen, så fort den ens säcken blivit torr lades en ny säck in, kornet var det alltid nogast med att bli riktigt torrt. När säden transporterades till kvarnen skedde detta dels med häst och mycket ofta med oxar, och till åkdon användes en vagn som allmänt kallades för "enspannare" med lådformig häck, som på

16.

överkantens långsidor voro påsatta litet uppåtböjda björkstänger  
över dessa lades en s.k. "aklapp" med en liten tvärså i vardera  
ändan, <sup>lades tvärsöver</sup> detta för att när skjutskarlen satt på blev fjädrande och  
mjukt. säckarna voro hemvävda av s.k. "Skäcketoväv" det vill säga  
det allra grövsta av linet eller skäcketavfall, och voro ganska ba-  
de långa och breda, de flästa säckarna skulle rymma en tunna råg  
och vanligen märktes de med ägarens namn, vilket ofta påsyddes av  
smala tygremsor, de som ville anses för att vara litet förmögna  
beställde ofta stämplat varmed de stämplade sina säckar, vad vik-  
ten beträffar så var det inte något bestämt hur mycket varje säck  
skulle väga, utan det varierade från en tunna till en halvspann  
flera gånger till bara en skäppa. När säden kommit in i kvarnen  
slogs säcken först i sädesbingen på vilkens insida var uppmärks-  
streck för de olika ~~måkt~~ vikter såsom tunna halvtunna halvspann  
~~xxx~~ skäppa och kappar, sedan tullades säden därefter, varefter  
förmakningen började, den tomma säcken påhängdes sedan mjöltrum-  
man som alltid var placerad i nedre våningen, på trummans fastspi-  
kade krokar .

XVI

Säckarna förvarades sedan i undre våningen tills den hämtades och utbars på skjutsen. Att säden maldes flera gånger har jag ej hört något berättas om på min trakt, och endast två sorters malning har jag hört berättas om och det var sammalet och skalat, detta gällde endast råg och korn, och mjölringen var alltid den samme, och hade det malits fodermjöl till ex. havre på kvarnen fick den alltid rengöras innan man malde råg och korn, och tillgick då så att hela kvarnen fick rensopas med en björkkvast, och det mjölet som då kom fram kallades för "Ringamjöl" och tillföll kvarnägaren. Bönderna fick alltid sin egen säd tillbaka, och gällde alla sorters säd, och att bönderna voro ju ganska noga med att få sin säd så noga malen som var möjligt, och särskilt då det gällde råg och korn. Angående frågan om att mala igång en kvarn, skall väl vara just avvänningen av kvarnstenarna, vilket betyder att kvarn ~~stenar~~ stenarna justerades så att den undre skulle ligga alldeles vågrätt, varefter den översta skulle avvägas så att den blev lika tung överallt, och till ett sådant instrument användes två större muttrar vari en sprint insattes i hålen med en och en halv c,m,

18.

höjd över muttrarna så att den från centrum (hålet i övre kvarnstenen) markerade tyngden runt omkring, så att var de sedan satte denna apparat skulle tyngden stämma runtom hela kvarnstenen, skulle det visa sig att stenen var något tyngre på något ställe fick det hackas bort. I kvarnkammaren fanns alltid plats för de bönder som övernattade, i själva kvarnen fanns ingen plats för övernattnings, detta gällde de kvarnarna på min trakt såsom Rya och Allgunnaryd, vilka år 1818 av Kongl. Kommerskollegiet fick behörighet att bedriva kvarnrörelse. Väntetiden tillbringades vanligen på väggfasta bänkar i kvarnkammaren, var det flera väntande byttes man vid att ligga på dessa träbänkar, och väntetiden tillbringades under mycket roliga former man ljög och berättade historier för varandra, medan man eldade i den öppna spisen, under tiden bakades våfflor ty under äldre tid skulle det alltid finnas ett våffeljärn i kvarnen. Att mjölnaren bespisade sina kunder förekom inte, utan det enda var att alla som hämtade sin mald julefton skulle alltid bli bjuden på "Julasup" och då var det mest sådana som hämtade sitt kreatursmjöl till heljden.

XVIII

FOLKTRO OCH SÄGNER: HÄNDELSE.

Tomasmässedagen eller som det sades "Tomasmässedagen" tre dagar före jul skulle alltid mjölnaren skydda sig mot onda anslag med att kasta litet säd dels i dammen och dels i vattenhoen, ty i kvarnarna skulle vättar och tomtar alltid hålla till, och det till och med talades om tomtar som dels drog till mjölnaren lycka och välgång, dels sådana tomtar som drog ifrån honom, beroende på hur god fot han stod med dem, stod han sig väl med tomten kastade mjölnaren både råg och korn i vattnet. Att det skulle vara förenat med fara att mala vissa dagar under året har jag aldrig hört något berättats om, och inte heller att säckarna skulle läggas på något särskilt sätt då de lastades på vagnen.

Vid de gamla skvaltorna från Lönåsa berättas om att det ofta spökade så att om folk vistades på stora vägen förbi någon av dessa skvaltkvarna kunde det lysa i fönstergluggen om nätterna, Och det kan i detta sammanhang omtalas att bäcken som dessa kvarnar låg vid kallades för "Penebäcken"

XV III

20.

och att man kunde ofta se en stor sugge hasa sig över vägen ned mot kvernarna, och den kallades av allmänheten för "Penesoa" och om denna talas man än i dag om. Vidare brann kvernen i Rya ned en gång under ovan omtalade Anders Petter Johanssons tid, vidare talade en gammal gumma under min barndom om att en liten pojke vid samma kvern skulle ramlat i dammen och följt med strömmen till det s, k, "Stämnet" där rådiga kvarnbönder motade honom och fiskade upp honom, denna gumma bodde i Fröderyd och kallades allmänt för "Tuppajohanna" vad hon egentligen hade för efternamn har jag ej kunnat få reda på. Säsom tillägg till den egentliga frågelistan kan omtalas att vid en av ovan beskrivna skvaltorna i Lönåsa Hultsjö, fanns även en såg, mycket egendomlig föresten, och denna såg hade en mycket sågbänk vari själva rundklingen var fastsatt samt endast en rulle framför och en rulle bakom klingen, i denna såg klyvdes endast slanor mitt itu och användes till att lägga halmen på när man skulle täcks sina ladugårdstak, och vid sågningen gick så till att slanorna när de skulle klyvas så lades ändan på

xx

rullen framför sägen av en person, när sägen skurit sig igenom var det en annan person bakom vid den bakersta rullen som fick taga i och hjälpa till att dra igenom slanan.

Även litet handlingar har jag även fått reda på som här nedan återgives. Tio Häraders Lagmansrätt i Värnamo dömdes Lönåsa bybor att nedlägga och borttaga sina skvaltkvarnar då de inte enligt 1697 års kvernprotokoll befunnits vara på de platser som å Häradsrättens Syneinstrument varit upptecknade, men trots detta förbud fortsatte de med sina skvaltor, vilka lägo på skruva ägor, vilka voro motpart till Lönåsa by. Motparten lejde då roteknekten Johannes Zeilon att slå sönder de förut nersynta kvarnarna, detta skedde i början av 1800 talet, men fragment efter de gamla kvarnarna finnes kvar denna dag så att man kan med bestämdhet säga var de har stått.

Några särskilda handlingar angående själva kvarnarna finns ej utan i handlingarna ingår i Häradssynen emellan Skruva och Lönåsa den 30 maj år 1776. Skulle Folklivsarkivet onaka ta del av desamma kan jag ju göra avskrift av dessa handlingar.

Lönåsa Hultsjö i mars 1955 Joh. Sjöquist